

DOI 10.52260/2304-7216.2022.3(48).35

ӨОЖ 10.17.47

FTAMP 06.01.29

К.К. Примжарова, э.ғ.к., профессор¹**А.Н. Жанбырбаева**, PhD, қауымд. профессор²*Кенжеғали Сағадиев атындағы Халықаралық**бизнес университеті, Алматы қ, Қазақстан¹**Нархоз Университеті, Алматы қ, Қазақстан²*

* – негізгі автор (хат-хабарларға арналған автор)

e-mail: ardak.zhanbyrbaeva@narхоз.kz

ДАҒДАРЫС КЕЗІНДЕГІ МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІН ЦИФРЛАНДЫРУ

Бүгінгі таңдағы жаппай цифрландыру – көптеген мемлекеттік міндеттерді шешудің тетігі болуда. Мемлекеттік басқарудың осы заманғы цифрлық жүйесін дамыту туындайтын проблемаларды онлайн режимінде қадағалауға және оларды шешуге қатысуға мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасының мемлекеттік басқаруды жетілдіру жүйесіне цифрлық технологияларды енгізу жоспары да жасалып, жүзеге асуда. Ақпараттың орасан зор ауқымын жылдам жинау, өңдеу арқасында мемлекет қоғам, бизнес және коммерциялық емес сектор үшін сұранысқа ие жаңа қызметтер құру мүмкіндігіне ие.

Ғылыми мақалада COVID-19 пандемиясының адамдардың денсаулығы мен экономикаға әсер еткен дағдарыстың нәтижелерін талдап, саралап және оны қазіргі замандағы жолдары қаншалықты тиімді екендігі көрсетілген. Әлемдік ауқымдағы барлық мемлекеттік салаларды, оның ішінде денсаулық сақтау қызметтерін қазіргі кезде өзекті мәселелердің бірі болуда. Жалпы мемлекеттік басқару-бұл COVID-19 коронавирустық инфекциясынан туындаған дағдарыс кезінде маңыздылығы айқын болған елдегі дамудың негізгі мәселелерінің бірі, өйткені мемлекеттік басқарудың сапасы, халықтың сенімі және азаматтардың құрметі пандемиямен күресте сәттіліктің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

Зерттеуде экономикалық әдістерді пайдалану негізінде мемлекеттік басқару COVID-19 коронавирустық инфекциясынан туындаған дағдарыс кезінде цифрландырудың маңыздылығын айқын болған елдегі дамудың негізгі мәселелерінің бірі зерттелді. Пандемиямен күресу, алдын- алу мақсатында шет елдік тәжірибелер сараланды. Жалпы денсаулық сақтау саласын реттеу негізінде бірқатар ұсыныстар берілді.

Зерттеу барысында алынған нәтижелер әлеуметтік және экономикалық ілгерілеу мақсатында, пандемиямен күресу бағытындағы іс-шаралар әзірлеуде, жалпы денсаулық сақтау саласының ұтымды дамуына қолданылуы мүмкін.

Кілт сөздер: денсаулық сақтау саласы, дағдарыс, цифрландыру, пандемия, вакцина, мемлекеттік басқару, әлеуметтік-экономикалық даму, экономикалық белсенділік тренд әдісі, болжау.

Ключевые слова: здравоохранение, кризис, цифровизация, пандемия, вакцина, государственное управление, социально-экономическое развитие, экономическая активность, трендовый метод, прогнозирование.

Keywords: healthcare, crisis, digitalization, pandemic, vaccine, public administration, socio-economic development, economic activity, trend method, forecasting.

JEL classification: C 10, H 79

Кіріспе. Бүкіл әлемде мемлекеттік басқарудың сапасы басқару мен қызмет көрсетуді оңтайландыру, сондай-ақ мемлекеттің әлеуетін жалпы нығайту мақсатында үкіметтер өз жұмысында цифрлық құралдарды белсенді қолдануды барынша қолға алды.

Үздіксіз цифрлық технологияларды пайдалану деңгейлес интеграция және мемлекеттік басқару органдарының тиімді өзара іс-қимылы негізінде мемлекеттік басқарудың жаңа сапасына қол жеткізу үшін жағдайды қалыптастырады.

COVID-19 пандемиясы-бұл адамдардың денсаулығы мен экономикасына әсер еткен жүз жылға жуық кезеңдегі ең үлкен әлемдік дағдарыс. Бұл дағдарыс терең теңсіздікті тудырды. Нәтижесінде әлемдік экономикада соңғы 100 жылдағы ең терең рецессиялардың біріне айналған COVID-19 пандемиясының аясында Еуропа мен Орталық Азия (ЕОА) өңірінің дамып келе жатқан нарығы мен экономикасы бар елдерде 2020 жылы 2,0% мөлшерінде экономикалық құлдырау болды. Коронавирустық инфекцияның жаңа толқынына байланысты 2022 жылы экономиканы қалпына келтіру қарқыны бұрын күтілгеннен төмен болады және 3,6% құрайды деп болжануда [1].

Бұл мақаланың мақсаты коронавирустық инфекция пандемиясымен байланысты мемлекеттік басқаруға теріс әсер ететін факторларды және жағдайды оңтайландыру үшін цифрлық технологияларды қолдану перспективаларын қарастыру болып табылады.

Зерттеудің міндеттері болып:

- коронавирустық инфекцияның таралуына байланысты мемлекеттік басқаруға теріс әсерін тигізетін факторларды саралау;
- мемлекеттік басқарудың қай салалары дамуына кері әсерін тигізуге бейім екеніндігін талдау;
- дағдарыс жағдайында мемлекеттік басқаруды цифрландыру бағыттарын ұсыну;
- дағдарыс факторларының әсерін жою немесе алдын алу үшін мүмкін ақпараттық технологияларды қарастыру;

Covid-19 пандемиясының әсерінен ҚР мемлекеттік секторды цифрландырудың жедел үдерістерді, біріншіден, мемлекетке қысқа мерзімде ашықтық, жинау, пайдалану, сондай-ақ деректердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы қызметті жетілдіру міндетін қойды. Екіншіден, азаматтар үшін мемлекеттік сервистердің үлкен саны онлайн-форматтарға көшірілді, үйден шықпай-ақ мемлекеттік қызметтердің бірыңғай порталы арқылы алуға болатын қызметтер саны бірнеше есе өсті. Үшіншіден, өңірлерді цифрландыруды басқарудың жаңа модельдері әзірленіп, енгізілді.

Ғылыми еңбекте мемлекеттік басқару саласын цифрландыру мәселесі жан-жақты талқыланды. Сонымен қатар, пандемия жағдайында Қазақстан Республикасының жалпы әл-ауқаты, шет мемлекеттермен салыстырмалы түрде сараланды.

Зерттеу жүргізу негізінде жалпы экономикалық талдаудың эмпирикалық әдістері қолданылды, яғни, тренд әдісі, салыстырмалы, экономикалық, статистикалық талдау тәсілдері пайдаланылды.

Әдебиеттік шолу. Мақала жазу барысында отандық және шет елдік авторлардың жұмыстары қаралды.

Зерттеулердің басым бөлігі цифрландыру сапасын бағалауға және пайдалылық коэффициенттері бойынша мемлекеттік басқаруға цифрлық технологияларды енгізудің тиімділігі мен шығындарын есептеуге арналған. Бұл аталған аспектілер мемлекеттің басқарылуына сөзсіз маңызды.

Әлем ғалымдарының мемлекеттік басқарудың теориялық түсініктері американдық Т. Джефферсон [2], француздық ойшылдар Ш. Монтескье [3], ағылшын зерттеушісі Дж. Локк [4] және т. б. еңбектерінен көрініс табады. Сонымен қатар, ресейлік зерттеушілер де, яғни, Г. В. Атаманчук [5], Д.П. Зеркин, В.Г. Игнатов [6] еңбектерінде мемлекеттік басқару теориясы барынша сараланып, мемлекеттік басқару саласына үлкен үлестерін қосқан.

Ал қазақстандық Ж. Ихданов, Ф.Н. Сансызбаева, Р.Ф.Есенжгітова [7] Қ.С. Мухтарова, Г.С. Смағұлова [8] осы саланың дамуына зор үлестерін қосқан отандық ғалымдар болып табылады.

Инновациялық даму қажеттілігін және мемлекеттік басқару жүйесін цифрландыру шарттарын зерттеуде ресейлік ғалымдардың, яғни, Буров В. В., М. В. Петров, М. С. Шклярчук, А. В. Шаров және т.б. жұмыстарында талданған [9].

Сонымен қатар, шет елдік басылымдарда К.Schwab, Т. Malleret сияқты әлем ғалымдары пандемия басталғалы дүниежүзілік экономиканы қалыпқа келтіруде, дағдарыстан шығу мақсатында, жасалып жатқан мемлекеттік басқарудағы реформалардың жай-күйін, халықтың тұрмыс-тіршілігін реттеуде көптеген ғылыми еңбектер жариялап, болжамдар ұсынууда [10].

Негізгі бөлім. Еуропа және Орталық Азия өңірі елдерінде үкіметтер негізгі рөл атқарады, өйткені бұл экономикаларда мемлекеттік шығыстардың үлесіне жалпы ішкі өнімнің 40% - ға жуығы келеді. Бұл күтілетін көрініс, өйткені бай елдерде Үкіметтің ауқымы, әдетте, кеңірек, және осы аймақтың көптеген елдері әлі де нарықтық экономикаға көшу кезеңінде. Үкіметтер осы өңірде еңбек нарықтарын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады: мемлекеттік секторда 86 млн адам немесе барлық жұмыспен қамтылған халықтың 25% - ы жұмыс істейді, бұл орташа әлемдік деңгейден 16% - ға жоғары.

Аймақ елдері осы көрсеткіштер бойынша бір – бірінен айтарлықтай ерекшеленеді: Беларусьте барлық жұмыспен қамтылғандардың 40% - ы мемлекеттік секторда жұмыс істейді, ал Румынияда-тек 13%. Аймақтың мемлекеттік секторы көбінесе ең білімді жұмыс күшін тартады. Мемлекеттік сектор қызметкерлері орташа азаматқа қарағанда әлдеқайда білімді, әсіресе табысы төмен елдерде. Сонымен, COVID-19 пандемиясымен байланысты дағдарыс халықтың қауіп-қатерден бас тартуын арттырды және адамдардың мемлекеттің азаматтардың қауіп-қатерін қабылдауға және денсаулық сақтау, білім беру және әлеуметтік қорғау жүйелерінде маңызды рөл атқаруға деген ұмтылысын күшейтті [11].

Үкіметтің маңызды рөлі мемлекеттік басқару сапасының өнімділік пен экономикалық өсу деңгейі, сондай-ақ елдің экономикалық және әлеуметтік міндеттеріне тиімді ден қою үшін маңыздылығын атап көрсетеді. Мемлекеттік сектордағы өнімділіктің артуы көптеген елдер әлі де мемлекеттік әлеуеттің әлсіздігімен ерекшеленетін ел экономикасына терең әсер етуі мүмкін. Цифрлық технологиялар және деректер саласындағы революция тиімділікті, ашықтықты, ден қоюдың жеделдігі мен азаматтардың сенім деңгейін арттыру үшін мүмкіндіктер ашады, бұл

мемлекеттік басқару сапасына тікелей әсер етеді. COVID-19 пандемиясы цифрлық қайта құрулар мен GovTech-тің дамуын кешіктіруге әкелетін шығындарға назар аударды және мемлекеттік секторды модернизациялауға байланысты мүмкіндіктерді атап өтті. Технологиялар мен деректер Үкімет пен азаматтық қоғам арасындағы ынтымақтастықты дамыту үшін маңызды мәнге ие. Қазақстанның көптеген азаматтары өз үкіметіне сенбейді және шешім қабылдау процесі аса ашық емес деп санайды. Деректер саласындағы Революция және цифрландыру мемлекеттік сектордың тиімділігін арттыру және мемлекеттік қызметтер көрсетуді жетілдіру мақсатында Үкімет пен азаматтық қоғам арасындағы ынтымақтастықты дамытуды ынталандыра отырып, осы жағдайды өзгертуге мүмкіндік береді. Осыған байланысты неғұрлым перспективалы тетіктердің бірі ашық үкіметтік деректер тетігі болып табылады, ол мемлекеттік сектордың деректерін жинаудың, талдаудың және таратудың транзакциялық шығындарын азайтады және тұтастай алғанда мемлекеттік басқарудың сапасы туралы неғұрлым толық түсінік алуға мүмкіндік береді [12].

COVID-19 пандемиясы әлемдік экономиканы терең рецессияға ұшыратты, ол соңғы бір жарым ғасырда екі дүниежүзілік соғыс пен Ұлы Депрессияның тереңдігінен төмен болды. Әлемдік экономикалық белсенділіктің өсуі қайта басталғанымен, жақын болашақта жаһандық жалпы ішкі өнімнің (ЖІӨ) қалпына келуі екіталай болып көрінеді.

Вакциналардың дамуындағы айтарлықтай прогреске қарамастан, COVID-19 ауруының 2021 жылдың басында күрт өсуі әлемдік экономиканы қалпына келтіру перспективаларын нашарлатты, өйткені елдер әлеуметтік алыстау шараларын қайта күшейтуге мәжбүр болды. Сонымен қатар, пандемиямен жағдайдың қайта нашарлауы бұрыннан бар проблемаларды ушықтырады: әлсіз экономикалық белсенділіктің ұзаққа созылған кезеңі банкроттық толқынын тудыруы мүмкін, Банктік баланстар одан әрі нашарлауы мүмкін, үкіметтер экономикаға одан әрі қолдау көрсете алмауы мүмкін, ал кейбір жағдайларда жұмыссыздықтың уақытша өршуі және кәсіпорындардың тоқтап қалуы тұрақты сипатқа ие болуы мүмкін. Борыштың өсуіне, экономикалық белсенділіктің әлсіздігіне, банк жүйесінде жинақталған капиталдың буферлік қорларының сарқылуына және тәуекелі жоғары активтердің өсуіне байланысты қаржылық дағдарыстар қаупі артады. Акциялар бағамын талдау көрсеткендей, COVID-19 пандемиясынан туындаған соққы корпоративті секторға қарағанда банктерге күшті және ұзаққа созылған теріс әсер етті және бұл бүкіл әлемде банктердің несие көзі ретінде атқаратын контрциклдік рөлі банк жүйесін өте қиын жағдайға душар етті. Бұл осалдықтарды мұқият бақылау керек, өйткені пандемияның корпоративті секторға әсері жалғасуда.

COVID-19 пандемиясы адамдардың денсаулығы мен ел экономикасына елеулі әсер етті, ал жаппай тәртіпсіздіктер мен әлеуметтік жанжал 2022 жылғы қаңтардағы Қазақстандағы жағдайды одан әрі қиындатты.

Кедей және осал адамдар пандемияның пропорционалды емес ауыртпалығын көтереді және жұмысынан айрылғандардың көпшілігін құрайды. Сонымен қатар, олар экономиканы қалпына келтірудің тең бенефициарлары ретінде сирек кездеседі, бұл инклюзивті қалпына келтіруді ынталандыру мақсатында мемлекеттік саясаттың басым бағыттарын анықтау қажеттілігін көрсетеді.

1-кесте

Коронавируспен ауырған науқастар саны*

Жылдар	Науқастар саны	Болжам	Болжам (тенденция)	Болжам (өсу)
1	2	3	4	5
28.01.2021	186711			
28.02.2021	212809			
28.03.2021	244981			
28.04.2021	314082			
28.05.2021	383513			
28.06.2021	426567			
28.07.2021	507908			
28.08.2021	542743			
28.09.2021	743564			
28.10.2021	931432			
28.11.2021	974123			

1	2	3	4	5
28.12.2021		983245	983245	1125841
28.01.2022		1096237	1096237	1348941
28.02.2022		1218240	1218240	1563784

* [13] ақпарат көзі деректері бойынша құрылған

Өткен жылы Қазақстанда коронавируспен ауырғандар санына сәйкес, соңғы 3 айға болжам жасалды. Дей тұрғанмен әлемде аурудың жаңа штампы шығып жатқандығына байланысты, үкімет әлі де болса пандемиямен күресуде реформалар енгізуді тоқтатпауы тиіс.

Трендтік әдіс графикаға негізделеді. Трендтік әдіс белгілі бір әлеуметтік нысана бойынша және оның даму динамикасына байланысты жасалады.

Трендтік әдістің жалпы формуласы.

$$Y(t)=f(x)+e$$

Y- болжанушы салық

t- уақыт көлемі

f- функция

x- болжанушы көрсеткішті анықтаушы база

e- ауытқу

Эконометрикалық тәсіл – бұл тәсілді салықтық тәжірибеде құрылымдық әлеуметтік-экономикалық модельдер деп атайды. Құрылымдық әлеуметтік-экономикалық модельдер жалпы түрде былай жазылады:

$$U_t = \beta_0 + \beta_1 x_{t1} + \beta_2 x_{t2} + x_t + U_t$$

U_t – модельденуші немесе болжанушы

$\beta_0, \beta_1, \beta_2$ – модель параметрлері

x_{t1}, x_{t2} – анықтаушы айнымалылар

Құрылымдық экономикалық модельдер трендтік әдістерге қарағанда, дәлірек болжаулар береді. Себебі мұнда бір ғана анықтаушы емес, бірнеше айнымалалар қолданылады. Әлеуметтік нысандарды болжауда бұл әдістің нәтижелілігі әлеуметтік жағдайларға әсер етуші факторлардың мүмкіндігінше көп түрін таңдап алу арқылы көрінеді.

Уақытша трендті моделдеу үшін екі факторлы регрессия қолданылады.

Уақытша трендтің сызықтық моделі келесі түрде болады:

$$Y = \alpha + \beta t + \varepsilon$$

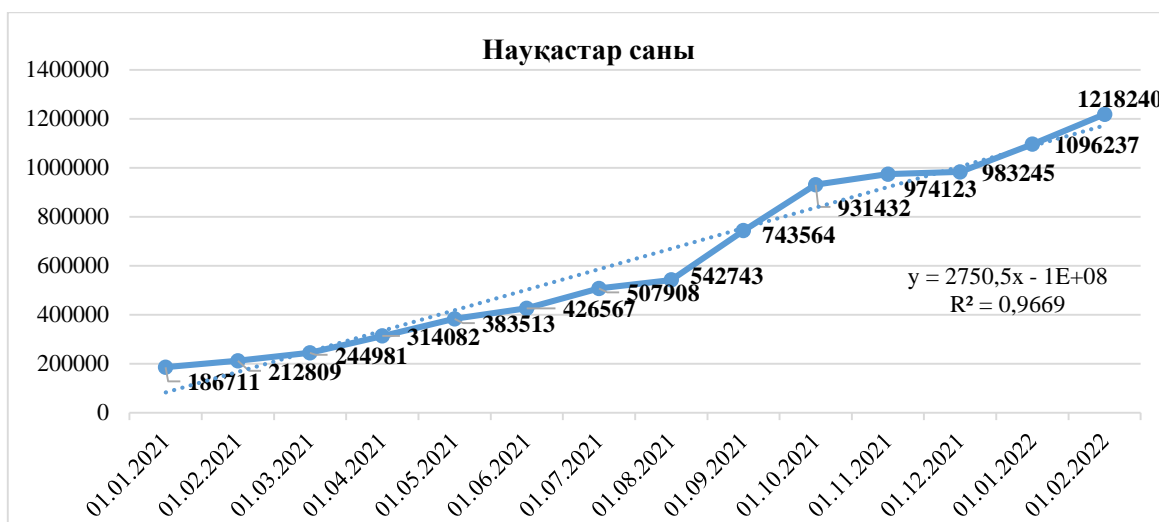
t – уақыттың ауыспалы шамасы

α – теңдеудің бос мүшесі

β – уақыт өсіне түзу сызықтық бұрышының тангенсі

ε – моделдің кездейсоқ мүшесі.

Қажетті түзу сызықты таңдау ең аз квадраттар әдісі арқылы жүзеге асады. Ең аз квадрат әдісі көмегімен α, β шамаларын анықтауға болады.

1-сурет. 01.01.2021-01.02.2022жж. аралығында коронавируспен ауырғандар болжамы

*Авторлармен құрастырылған

Мұндағы $R^2 = 0,9669$ –дің ең үлкен мәніне сәйкес $y = 2750,5x - 1E + 08$ теңдеуі болып тұр, яғни болжамымыз шындыққа жақын келеді.

Осы әдіс қысқа мерзімді болжауда пайдаланады. Оның жұмыс формуласы:

$yt+1 = mt-1 + 1/n (yt - yt-1)$ егер $n=3$, мұнда $t + 1$ – болжам кезеңі

t – кезең, болжам кезеңіне қатысты (жыл, ай және тағы басқалар);

$yt+1$ – болжанатын көрсеткіш

$mt-1$ – болжамға дейін екі кезеңдегі жылжымалы орташа

n –тегістеудің аралыққа кіруші санының деңгейлері

yt – болжам кезеңіне қатысты зерттелетін оқиғасының нақты мәні.

$yt-1$ – болжамға дейін екі кезеңдегі жылжымалы орташаның нақты мәні [14].

Еуропа мен Орталық Азия аймағы (ЕОА) COVID-19 пандемиясының салдарынан экономикалық шығындарға ұшырады: 2020 жылдың наурыз айында әлемде коронавирустың таралуы басталғаннан бері пандемия миллиондаған адамдардың өмірін қиды және миллиондаған жұмыс орындарын жойды. Алайда, көптеген тиімді коронавирустық вакциналардың таралуы, әлеуметтік алыстау шараларымен қатар, жаңа инфекциялардың күнделікті санының өсуіне жол бермейді деп күтілуде. Жаппай вакцинация пандемиямен байланысты шектеулерді біртіндеп алып тастауға мүмкіндік береді, бұл ағымдағы жылдың екінші жартысында экономикалық белсенділікті қалпына келтіруге негіз болады. 2 Кестеде коронавирусқа қарсы вакцинация көрсетілген.

2-кесте

Коронавирусқа қарсы вакцина алу динамикасы 22.01.2022 ж.*

№	Мемлекет	Халық саны (мың) адам	Бүтіндей вакцина алғандар саны	Бүтіндей вакцина алғандар %
1	Ұлыбритания	68 439	48 048962	70,21
2	Австрия	9 086	6 686313	73,59
3	Франция	65 498	50 949479	77,79
4	Германия	84 200	60 859164	72,28
5	Армения	2 972	784849	26,41
6	Азербайжан	10 281	4 723586	45,95
7	Грузия	3 977	1 202951	30,25
8	Тажикстан	9 870	3 048294	30,89
9	Өзбекстан	34 221	12 441333	36,36
10	Қырғызстан	6 691	1 011295	15,11
11	Қазақстан	19 125	8 655408	45,26
12	Ресей	146 032	68 958555	47,22
13	Иран	85 660	53 420305	62,36
14	Израиль	9 326	6 048308	64,85
15	Туркия	85 747	52 222180	60,9
16	Индия	1 401 050	671 853 985	47,95
17	Қытай	1 439 324	1 220 584 000	84,80
18	БАЭ	10 076	9 227610	91,58

* [15] ақпарат көзі деректері бойынша құрылған

2- кестеде Батыс Еуропа мемлекеттерінің ішінде көш бастап тұрған Франция -77,79 %, Орталық Кавказда Азербайжан -45,95%, Орта Азия мемлекеттерінің ішінде Қазақстан, ал дүние жүзі бойынша БАЭ -91,58 % ағашқылардың бірі болып тұр.

Қазақстанда Қарағанды фармацевтикалық кешенінің базасында «ҚР БҒМ БҚПҒЗИ» ШЖҚ РМК базасында «QazVac»отандық вакцинасын өндірді «Спутник V» (Ресей) вакцинасы және Республика

азаматтарына коронавирустық инфекция пандемиясы жағдайында шұғыл қолдану үшін Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы (ДДСҰ) мақұлдаған «Гам-КОВИД-Вак» (Спутник V), «QazVac», «Hayat-Vax» вакциналарының, сондай - ақ «КоронаВак» және «Синофарм» вакциналарының бес түріне қол жетімділік қамтамасыз етілген. Министрлік ҚВЭ-ге қарсы вакцинациялау бойынша халықаралық тәжірибені зерделеу бойынша жұмысты жалғастыруда. Бүгінгі таңда «Pfizer» компаниясының «Comirnaty» вакцинасы осы санаттағы тұлғалар үшін тиімділігі мен қауіпсіздігі дәлелденген 12-17 жастағы адамдар мен жүкті әйелдерді вакцинациялауға ұсынылған жалғыз вакцина болып табылады. Осыған байланысты, Министрлік «Pfizer» компаниясымен 2021 жылдың соңына дейін «Comirnaty» вакцинасының 4 млн. дозасын жеткізу туралы келісімге қол қойды.

3-кесте

ҚР және БАӘ халқы бойынша коронавирус жағдайы бойынша 22.01.2022 ж*

	Қазақстан Республикасы	Біріккен Араб Әмірлігі (БАӘ)
Вакцина салдыртқандар саны	8 655 408 (45,26%)	9 227 610(91,58%)
Жұқтырғандар саны	1132329 (5,9%)	822886 (8,2 %)
Жазылғандар саны	984751 (86,9 %)	767315 (93,2%)
Қазіргі кезде ауырып жатқандар саны	134467(11,9 %)	53360 (6,5%)
Қайтыс болғандар саны	13111 (1,2%)	2211 (0,3%)

* [15] ақпарат көзі деректері бойынша құрылған

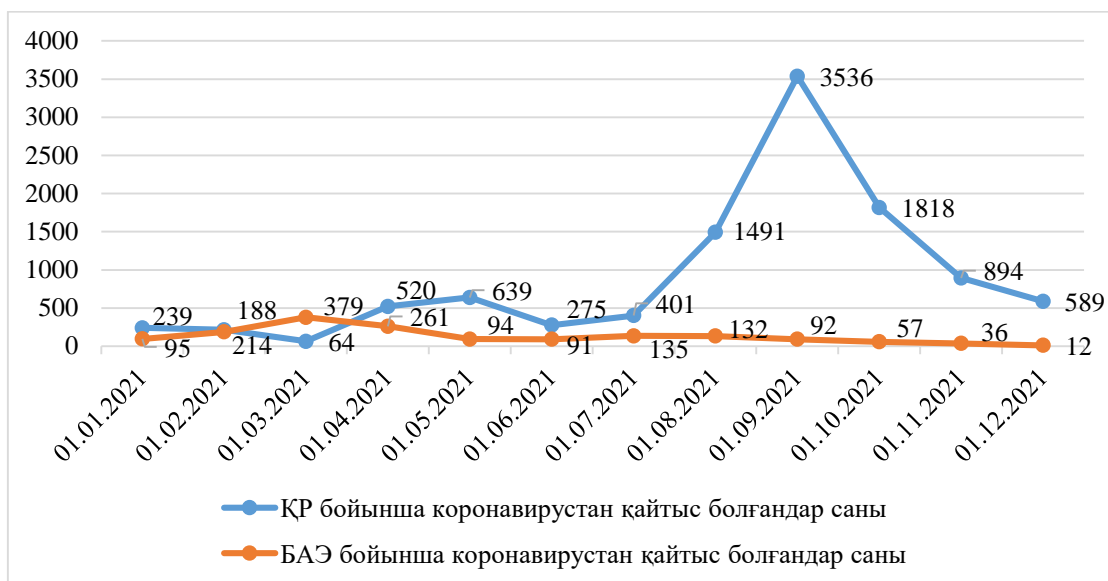
4-кесте

ҚР және БАӘ халқы бойынша коронавирустан қайтыс болғандар саны*

Реттік N %	ай мен жыл	ҚР коронавирустан қайтыс болғандар саны	БАӘ коронавирустан қайтыс болғандар саны
1	01.01.2021	239	95
2	01.02.2021	214	188
3	01.03.2021	64	379
4	01.04.2021	520	261
5	01.05.2021	639	94
6	01.06.2021	275	91
7	01.07.2021	401	135
8	01.08.2021	1491	132
9	01.09.2021	3536	92
10	01.10.2021	1818	57
11	01.11.2021	894	36
12	01.12.2021	589	12
	2021 ж барлығы	10 680	1 572
	2020 ж барлығы	2 262	626
	2020-2021 ж барлығы	12 942	2198

* [15] ақпарат көзі деректері бойынша құрылған

Қазақстан Республикасының халық саны – 19, 124 мың адам болса, ал Біріккен Араб Әмірлігінің (БАӘ) халқы 10, 075 мың адамды құрайды шамамен біздің елден 2 есе кем халықты құрайды. Бірақ қайтыс болғандар саны бойынша коронавирустан мысалы, 2021жылдың қыркүйек айында ҚР-да 3536 адам қайтқан болса, ал БАӘ 92 адам қайтыс болған, бұған себеп 1-шіден дүниежүзі бойынша вакцина салдырудан БАӘ-гі 1-ші орында келеді.

2-сурет. ҚР және БАЭ халқы бойынша қоронавирустан қайтыс болғандар саны*

*Авторлармен құрастырылған

Егер қайтыс болғандар санын салыстыратын болсақ, БАЭ -2198 адам мен ҚР-да 13097 адам, аталған мемлекетпен салыстырғанда бізде едәуір көп екені көрініп тұр, яғни БАЭ халқымен салыстырсақ бізде 4396 адам қайтыс болу керек еді, бірақ 8701 адамға көбейіп тұр бұл өте өкінішті жайт. Сондықтан Қазақстан халқына жедел түрде екпе жасауды халықтың барлық бөлігін қамтуды қарастыру керек.

Вакцина қазіргі медицинаның маңызды жетістіктерінің бірі болып табылады және вакциналардың арқасында бүкіл әлемде вакцинамен басқарылатын инфекциялардан болатын ауру мен өлім-жітім азаяды.

Өкінішке орай, COVID-19 пандемиясына қолдау көрсетудің шұғыл қажеттілігі және пандемиядан туындаған экономикалық белсенділіктің төмендеуі мемлекеттік қарыздың күрт өсуіне себеп болды және көптеген елдерде бюджеттік маневр жасау мүмкіндігін жоққа шығарды. Осыған байланысты, мемлекеттік басқаруды нығайту жөніндегі күш-жігерді жалғастыра отырып, реформаларды инклюзивті және орнықты өсуді ынталандыруға, адами капиталды жинақтаудағы теріс трендті бұзуға, ішкі көздерден кірістерді жұмылдыруды ынталандыруға, сондай-ақ мемлекеттік шығыстарды шолу процесін нығайтуға бағыттаудың маңызы зор.

Жалпы 2022 жылы елдегі экономикалық белсенділіктің күтілетін өсуіне қарамастан, қалпына келтіру процесі баяу жүретіні белгілі. Болжамдар көрсеткендей, 2022 жылға қарай жан басына шаққандағы ЖІӨ пандемиялық мәндерге дейін шамамен 3 пайызға төмен болады деп күтілуде. Еуроаймақпен берік сауда немесе қаржылық байланысы бар елдер, сондай-ақ экономикасы негізінен қызметтер мен туризмге тәуелді елдер ең көп зардап шекті. Болжам өте белгісіз болып қалады және пандемияға байланысты жағдайға және халықты вакцинациялау қарқынына байланысты болады.

Пандемия жағдайында жасалған көптеген мемлекеттік басқаруға қатысты іс-шаралар әр кезде әртүрлі деңгейде болды, яғни, көптеген халық арасында сынға да ұшырады және халықтың қолдауына да ие болды. Цифрландыру саясаты елімізде қарқынды дамып, оң нәтижелерге қол жеткізді. Цифрлық технологиялар мен ақпараттық революция тиімділікті, ашықтықты, адамдардың мұқтаждықтарына бейімділікті және азаматтардың сенімін арттыру үшін әлеует беретіні маңызды, бұл мемлекеттік басқару сапасына тікелей әсер етеді.

Бірнеше жылдан бері цифрлық технологиялар қазіргі заманғы адамның тыныс-тіршілігінің негізгі салаларында, оның ішінде мемлекеттік басқаруда көбірек пайдаланылуда. Мемлекеттік басқаруды трансформациялау мемлекеттік қызметтерді цифрландырудан тұрады.

Мемлекеттік басқарудың жағдайын оңтайландыру үшін мемлекеттік басқарудың цифрлық трансформациясының көмегімен дағдарысты басқару саласындағы жаңа заңнамалық базаны әзірлеу және мемлекеттік билік органдарына, олардың бөлімшелеріне және электрондық құжат айналымының жетілдірілген жүйесін енгізу келесі бағыттар бойынша жұмыс жүргізу қажет:

Жоғарыда айтылғандардың бәрін қорытындылай келе, экономикадағы қалыптасқан жағдай, пандемия, заңнаманың жетілмегендігі, мемлекет ресурстарының жетіспеушілігі мемлекеттік шешімдер қабылдау рәсіміне теріс әсер ететінін атап өтеміз. Мемлекеттік басқаруды цифрлық трансформациялаудың ұсынылған бағыттары елдегі дағдарысқа қарсы басқарудың негізгі кезеңдеріне айналады. Мемлекеттік басқару жүйесіне цифрлық технологияларды енгізу жөніндегі негізгі іс-шаралар бойынша цифрлық технологиялар саласында дағдарысқа қарсы нормативтік-құқықтық актілерді әзірлеу керек.

Қорытынды. Цифрландыруды дамыту мемлекеттік басқару саласына толассыз пайда әкелуі мүмкін. Цифрлық трансформацияны мемлекеттік басқарудың драйвері және тегігі ретінде пайдалануды қамтамасыз ету мақсатында бағытталған іс-шараларды жүзеге асыруды қамтамасыз еткен жөн. Әрине, бүгінде мемлекеттік басқаруды цифрлық трансформациялау үшін елеулі инфрақұрылымдық, технологиялық және құқықтық шектеулер бар. Осы саланың артықшылықтарын пайдалану үшін байланыс инфрақұрылымына елеулі инвестициялар қажет. Сондықтан, цифрлық технологияларды енгізу саласындағы дағдарысқа қарсы нормативтік-құқықтық актілерді әзірлеу керек, билік органдарында электрондық құжат айналымы жүйесін толық қамтуды қамтамасыз ету қажет, серверлерді бұзу және құпия ақпараттың жария болу қаупінің алдын алу және техникалық жабдықтың шамадан тыс жүктелуі және байланыс сигналының әлсіздігін болдырмау сияқты шараларды жүзеге асырған жөн.

Цифрландырудағы бүгінгі жаңашылдықтар алдағы жылдарда нәтижелі мемлекеттік басқарудың нормасына айналады деген қорытынды жасауға болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. COVID-19 в странах Центральной Азии: последствия и ответные политические меры // Доклад ОЭСР. – 2020. – 62 с.
2. Джефферсон Т. Тайная сила власти / Т. Джефферсон, пер. с англ. В. М. Большаков. – М.: Алгоритм, 2017. – 260 с.
3. Монтескье Ш.Л. Размышления об универсальной монархии в Европе. – М.: Весь Мир, 2021. – 223 с.
4. Локк Д. Два трактата о правлении / Д. Локк; пер. с англ. Е. С. Лагутиной. – 4-е изд., эл. – Москва, Челябинск: Социум, 2020. – 196 с.
5. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления. 3-е изд. – М.: Омега, 2013. – 251 с.
6. Зеркин Д.П., Игнатов В.Г. Основы теории государственного управления. Изд. 2-е, доп. и перераб. – М.: ИКЦ МарТ, 2015. – 221 с.
7. Ихданов Ж., Сансызбаева Ф.Н., Есенжігітова Р.Ф. Мемлекеттік басқару теориясы. – Алматы: Экономика, 2007. – 187 с.
8. Мұхтарова Қ.С., Смағұлова Г.С. Аймақтық экономиканы басқару. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 254 с.
9. Буров В.В., Петров М.В., Шклярчук М.С., Шаров А.В. Государство как-платформа: подход к реализации высокотехнологичной системы государственного управления. – М.: Весь Мир, 2018. – С. 6-17
10. K. Schwab, T. Malleret., 2021. Covid-19: the great reset. – USA.: Forum Publishing. – 92 p.
11. Ахунов А.М. Пандемия COVID-19 как вызов для постсоветских стран Центральной Азии // Международная аналитика. – 2020. – №11(1). – С. 114-128.
12. Букатов Е.Б., Гимранова Г.И., Шанин С.А. Государственное управление сферой обращения лекарственных средств в условиях пандемии COVID-19 // Economics: the strategy and practice. – 2021. – №16(3). – С. 227-242
13. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросының ақпараттық-талдамалық жүйесі // www.taldau.stat.gov.kz/
14. Даулетбаков Б.Д., Примжарова К.К. Әлеуметтік болжау, жоспарлау және жобалау. – Алматы: Экономика, 2014. – 250 с.
15. COVID-19 CORONAVIRUS PANDEMIC // <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

REFERENCES

1. COVID-19 v stranah Sentralnoi Azii: posledstviia i otvetnye politišeskie mery // Doklad OESR. – 2020. – 62 s. [in Russian]
2. Djefferson T. Tainaia sila vlasti / T.Djefferson, per. s angl. V. M. Bolşakov. – M.:Algoritm, 2017. – 260 s. [in Russian]
3. Monteskö Ş.L. Razmyşleniia ob universalnoi monarhii v Evrope. – M.: Ves Mir, 2021. – 223 s. [in Russian]
4. Lokk D. Dva traktata o pravlenii/D. Lokk; per. s angl. E. S. Lagutinoi. – 4-e izd., el. – Moskva, Şeläbinsk: Sosium, 2020. – 196s. [in Russian]
5. Atamanşuk G.V. Teoriia gosudarstvennogo upravleniia. 3-e izd. – M.: Omega, 2013.-251s. [in Russian]
6. Zerkin D. P., İgnatov V. G. Osnovy teorii gosudarstvennogo upravleniia.İzd. 2-e, dop.i pererab. – M.: İKS MarT, 2015. – 221s. [in Russian]
7. İhdanov J., Sansyzbaeva Ğ.N., Esenjıgıtova R.Ğ. Memlekettik basqaru teoriiasy. – Almaty: Ekonomika, 2007. – 187 s. [in Kazakh]
8. Mūhtarova Q.S., Smaġūlova G.S. Aimaqtyq ekonomikany basqaru. – Almaty: Qazaq universiteti, 2013. – 254 s. [in Kazakh]
9. Burov V.V., Petrov M.V., Şkläruk M.S., Şarov A.V. Gosudarstvo kak-platforma: podhod k realizaii vysokotekhnologişnoi sistemy gosudarstvennogo upravleniia. – M.: Ves Mir, 2018. – S. 6-17. [in Russian]
10. K.Schwab, T. Malleret, Covid -19:the great reset.- USA.:Forum Publishing, 2021. – 92 p.
11. Ahunov A.M. Pandemiia COVID-19 kak vyzov dlä postsovetskikh stran Sentralnoi Azii // Mejdunarodnaia analitika. – 2020. – №11(1). – S. 114-128. [in Russian]
12. Bukatov E.B., Gimranova G.İ., Şanin S.A. Gosudarstvennoe upravlenie sferoi obraşeniia lekarstvennykh sredstv v usloviiah pandemii COVID-19 // Economics: the strategy and practice. – 2021. – №16(3). – S. 227-242. [in Russian]
13. Qazaqstan Respublikasy Strategiialyq josparlau jäne reformalar agenttiġı Ūlttyq statistika bürosynıń aqparattyq-taldamalyq jüiesi (2020) // www.taldau.stat.gov.kz // [in Kazakh]
14. Dauletbakov B.D., Primjarova K.K. Äleumettik boljau, josparlau jäne jobalau. – Almaty: Ekonomika, 2014. – 250 s. [in Kazakh]
15. COVID-19 coronavirus pandemic // Po dannym: <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

Примжарова К.К., Жанбырбаева А.Н.

ЦИФРОВИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА

Аннотация

Сегодня массовая цифровизация-это механизм решения многих государственных задач. Развитие современной цифровой системы государственного управления позволит отслеживать возникающие проблемы в режиме онлайн и участвовать в их решении. Разрабатывается и реализуется план внедрения цифровых технологий в систему совершенствования государственного управления Республики Казахстан. Благодаря быстрому сбору, обработке огромного массива информации государство имеет возможность создавать новые услуги, востребованные для общества, бизнеса и некоммерческого сектора.

В научной статье анализируются и анализируются результаты кризиса, вызванного пандемией COVID-19, которая повлияла на здоровье людей и экономику, и показано, насколько эффективны ее современные пути. Все государственные сферы мирового масштаба, в том числе службы здравоохранения, в настоящее время становятся одной из актуальных проблем. Общее государственное управление является одной из основных проблем развития в стране, важность которой стала очевидной во время кризиса, вызванного коронавирусной инфекцией COVID-19, поскольку качество государственного управления, доверие населения и уважение граждан являются важными компонентами успеха в борьбе с пандемией.

В исследовании на основе использования экономических методов была исследована одна из основных проблем развития страны, в которой государственное управление осознало важность цифровизации во время кризиса, вызванного коронавирусной инфекцией COVID-19. В целях профилактики, борьбы с пандемией были проанализированы зарубежные практики. В целом на основе регулирования сферы здравоохранения был дан ряд рекомендаций.

Результаты, полученные в ходе исследования, могут быть использованы в целях социального и экономического прогресса, разработки мероприятий по борьбе с пандемией, рациональному развитию здравоохранения в целом.

Primzharova K., Zhanbyrbayeva A.

DIGITALIZATION OF THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM IN A CRISIS

Annotation

Today, mass digitalization is a mechanism for solving many government tasks. The development of a modern digital system of public administration will allow you to track emerging problems online and participate in their solution. A plan for the introduction of digital technologies into the system of improving public administration of the Republic of Kazakhstan is being developed and implemented. Thanks to the rapid collection and processing of a huge array of information, the state has the opportunity to create new services that are in demand for society, business and the non-profit sector.

The scientific article analyzes and analyzes the results of the crisis caused by the COVID-19 pandemic, which affected people's health and the economy, and shows how effective its modern ways are. All public spheres on a global scale, including health services, are currently becoming one of the urgent problems. General public administration is one of the main development problems in the country, the importance of which became apparent during the crisis caused by the COVID-19 coronavirus infection, since the quality of public administration, public trust and respect for citizens are important components of success in the fight against the pandemic.

The study, based on the use of economic methods, investigated one of the main problems of the country's development, in which the public administration realized the importance of digitalization during the crisis caused by the COVID-19 coronavirus infection. In order to prevent and combat the pandemic, foreign practices were analyzed. In general, a number of recommendations were made based on the regulation of the healthcare sector.

The results obtained during the study can be used for social and economic progress, the development of measures to combat the pandemic, and the rational development of healthcare in general.

